Приложение №1 к Рабочей программе

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Башкортостан
Администрация муниципального района Чекмагушевский район Республики Башкортостан
МБОУ СОШ №1 с.Чекмагуш

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
Методическим объединением учителей	Заместитель директора по УВР	Директор МБОУ СОШ №1 с.Чекмагуш
___________Саляхова Р.А.	____________ Давлетова В.В.	_______ Бикмухаметов А.Р.
Протокол №1	Протокол № 1	Приказ № 29
от "22" 07 2023 г.	от "22" 07 2023 г.	от "22" 07 2023 г.

КОНТРОЛЬНО-ИЗМЕРИТЕЛЬНЫЕ МАТЕРИАЛЫ

по предмету
“Родная (башкирская) литература”
на уровень основного общего образования

с.Чекмагуш, 2023

Копия. МБОУ СОШ №1 с. Чекмагуш

5-се класс

Инша яҙыу. “Ҡышҡы тәбиғәт”.

Инша яҙыу. “Минең дуҫым”.

Яҙма эштәрҙе баһалау системаһы.

Иншаларҙы һәм изложениеларҙы баһалау
Инша һәм изложениелар яҙҙырыу аша уҡыусыларҙың:
-теманы аса белеүе, тел сараларын инша йәки изложениеның темаһына һәм уларҙағы төп фекерҙе аңлатыу бурыстарына ярашлы аңлай белеүе,
-яҙғанда грамматик нормаларға һәм дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләренә таянып эш итеүе тикшерелә. Шуның өсөн иншаға ла, изложениеға ла һәр ваҡыт ике билдә ҡуйыла. Беренсе билдә менән уларҙың йөкмәткеһе һәм телмәр төҙөлөшө, икенсе билдә менән грамоталылыҡ кимәле баһалана.

Баһаларҙың төп критерийҙары		
Йөкмәткеһәм телмәр төҙөлөшө	**Грамоталылыҡ**	**Баһалау**
1.Яҙма эштең йөкмәткеһе тулыһынса темаға тура килһә, 2. Фактик хата булмаһа, 3.Йөкмәтке эҙмә-эҙлекле бирелһә (план буйынса йәки планһыҙ), 4. Эш лексик яҡтан бай булыуы менән айырылып торһа, 5.Эш темаға һәм төп фекерҙе аңлатыу маҡсатына ярашлы стилдә яҙылһа, телмәре тасуири булһа, <u>Иҫкәрмә.</u> Бер генә телмәр хатаһы һәм бер генә йөкмәтке хатаһы булған яҙма эшкә «5» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә 1 орфографик, йәки 1 пунктуацион, йәки 1 грамматик хата (тимәк, бөтәһе 1 генә хата) булһа,	**«5»** билдәһе ҡуйыла
1.Эштең йөкмәткеһе, нигеҙҙә, темаға тура килһә (теманан ситкә китеү бик аҙ булһа), 2.Йөкмәтке, нигеҙҙә, дөрөҫ бирелһә, әммә эштә бик аҙ булһа ла, фактик хаталар осраһа, 3.Төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклегендә тупаҫ булмаған етешһеҙлектәр генә булһа, -яҙма эш, нигеҙҙә, синоним һүҙҙәргә һәм синонимик грамматик формаларға бай булһа, -эш бер төрлө стилдә яҙылыуы һәм тасуири булыу менән айырылып торһа, <u>Иҫкәрмә.</u> Яҙма эштең телмәр хаталары өҫтөндә, йөкмәткеһендәге хаталар икенән дә артмаһа, уға «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә **2** орфографик һәм **2** пунктуацион хата, йәки **1** орфографик һәм **3** пунктуацион хата булһа, йәки бер орфографик хатаһы ла булмайынса, пунктуацион хаталары **4**-тән һәм грамматик хаталары **2**-нән артмаһа,	**«4»** билдәһе ҡуйыла
1. Яҙма эштә теманы ситкә китеүгә ҡараған етди хаталар булһа,	Яҙма эштә **4** орфографик һәм **4** пунктуацион хата, йәки **3**	**«3»** билдәһе ҡуйыла

Копия МБОУ СОШ №1 с.Чекмагуш

2.Төп фекер дөрөҫ аңлатылһа, әммә эштә фактик хаталар ебәрелгән булһа, -айырым өлөштәрендә төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа, -яҙма эш бер төрлөрәк типтағы синтаксик конструкцияларҙан торһа, һүҙлеге ярлы, һүҙҙәрҙе ҡулланыуға хаталар булһа, -эш тема һәм уны аңлатыу (асыу) талап иткән бер төрлө стилдә яҙылмаһа, Иҫкәрмә. Яҙма эштәге телмәр хаталары 5-тән, йөкмәткеләге хаталар 4-тән артмаған хәлдә лә, эшкә **«3»** билдәһе ҡуйырға мөмкин.	орфографик һәм **5** пунктуацион хата, йәки **7** пунктуацион хата һәм орфографик хатаһыҙ булһа, шулар өҫтөнә **4** грамматик хата ебәрелһә,	
1. Яҙма эш темаға тура килмәһә, -фактик хаталар күп булһа, -эштең бөтә өлөштәрендә фекер аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа, текст өлөштәре араһында бәйләнеш булмаһа, планға ярашһыҙ булһа, 1.Һүҙлеге ғәҙәттән тыш ярлы булһа, эш үҙ-ара бәйләнеше булмаған бер төрлө конструкциялы ҡыҫҡа һөйләмдәрҙән торһа, һүҙҙәр ҡулланышында ла хаталар осраһа, -эштә стилдең бер төрлөлөгөнә ирешелмәгән булһа, Иҫкәрмә. Яҙма эштәге телмәр хаталары 7-нән, йөкмәткеһендәге хаталар һаны 6-нан артмаған хәлдә лә, уға «2» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Орфографик хаталары **7-нән**, пунктуацион хаталары **7-нән**, грамматик хаталарҙа **7**-нән артһа,	**«2»** билдәһе ҡуйыла

Сәләмәтлеге сикләнгән һәм башҡорт телен насар белгән уҡыусыларға контроль күсереп яҙыу өсөн текстар. (класс инша яҙғанда)

Ҡыш бабай бәләкәй саҡта.

Ул ҡышты Әлфиә ятып ауырый ине. Талпынып күбәләк ҡар яуғанды ла,өйрөлөп буран уйнағанды ла бары тәҙрә аша ғына күрҙе. Ҙур малайҙар өй артындағы ҡарҙан тау өйҙөләр. Балалар баҡсаһынан ҡайтҡас, бәләкәстәр, сыр-сыу шунда сана шыуҙы.

Минең дуҫым.

Минең дуҫым бар. Ул ҙур түгел. Дуҫым бик ихлас уйнай, туҡтауһыҙ һикерә ала. Ул һәр ваҡыт шат. Дуҫым ишек алдында йәшәй. Уның өйө бик бәләкәй. Дуҫым йыш ҡына өйгә лә инә.

Контроль күсереп яҙыу эштәрен баһалау системаһы.

Копия. МБОУ СОШ №1 с.Чекмагуш

Хаталарҙы иҫәпләгәндә тупаҫ булмағандары, йәғни грамоталылыкты билдәләү өсөн әһәмиәте юктары, айырым билдәләнә. Бындай хаталарҙың икеһе берәүгә иҫәпләнә. Түбәндәге хаталар тупаҫ булмаған хаталарға инә: 1) ҡағиҙәләрҙең иҫкәрмәләренә ҡараған хаталар; 2) бәйләү юлы менән яһалған ҡушма яңғыҙлыҡ атамаларҙа ҙур хәрефтең яҙылышына хаталар; 3)бер тыныш билдәһе урынына икенсеһен ҡуйыу; 4) үҙләштерелгән һүҙҙәрҙең ялғауҙары яҙылышына хаталар; 5) автор ҡуйған ҡатмарлы пунктуацияға хаталар; 6) йы, йә, йө, йо, йү, йе ҡушымсаларының һәм дифтонгтарҙың яҙылышындағы хаталар.

Яҙма эш бер генә билдә менән баһалана.

«5» билдәһе — тупаҫ булмаған 2 орфографик, 3 пунктуацион хата булған эшкә,

«4» билдәһе – 4 орфографик, 3 пунктуацион йә 2 орфографик, 6 пунктуацион, йә орфографик хатаһыҙ, 7 пунктуацион хатаһы булған яҙма эшкә ҡуйыла.

«3» билдәһе 6 орфографик, 6 пунктуацион йә 4 орфографик, 9 пунктуацион, хатаһы эшкә ҡуйыла.

«2» билдәһе 9 орфографик, 9 пунктуацион йә 8 орфографик, 10 пунктуацион хатаһы булған эшкә ҡуйыла.

Дөйөм иҫкәрмә:

Бер типтағы хаталарҙы һәм бер ҡағиҙәгә ҡараған хаталарҙы төркөмләп һанау ҡаралған.

6-сы класс

1. Изложение яҙыу. "Тейен менән бүре”.

Ботаҡтан ботаҡҡа һикереп, уйнап йөрөгән тейен йоҡлап ятҡан бүре өҫтөнә барып төштө. Бүре ырғып торҙо ла уны ашарға уйланы.

- Ебәр мине,- тине тейен үтенеп.

-Ярай,- тине бүре,- мин һине ебәрермен. Тик һин миңә әйт әле, ниңә һеҙ, тейендәр, шул тиклем шат йәшәйһегеҙ? Миңә һәр ваҡыт күңелһеҙ. Ә һеҙгә ҡараһаң, гел генә һикереп, уйнап йөрөйһөгөҙ.

-Был турала мин ағас башынан әйтермен, ебәр, юғиһә, һинән ҡурҡам,-тигән тейен. Бүре уны ебәрә, ағас башына менгәс, тейен:

-Уҫал булғаның өсөн һиңә күңелһеҙ, бүре. Боҙоҡлоғоң йөрәгеңде ҡыҫа. Ә беҙ изге күңелле, бер кемгә лә насарлыҡ эшләмәйбеҙ. Шуға күрә лә шат йәшәйбеҙ,— тигән.

2. “Дуҫлыҡ” темаһына инша яҙыу.

Контроль эштәрҙе баһалау системаһы.

Иншаларҙы һәм изложениеларҙы баһалау

Инша һәм изложениелар яҙҙырыу аша уҡыусыларҙың:

-теманы аса белеүе, тел сараларын инша йәки изложениеның темаһына һәм уларҙағы төп фекерҙе аңлатыу бурыстарына ярашлы айлай белеүе,

-яҙғанда,грамматик нормаларға һәм дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләренә таянып эш итеүе тикшерелә. Шуның өсөн иншаға ла,изложениеға ла һәр ваҡыт ике билдә ҡуйыла.Беренсе билдә менән уларҙың йөкмәткеһе һәм телмәр төҙөлөшө, икенсе билдә менән грамоталылыҡ кимәле баһалана.

Баһаларҙың төп критерийҙары		
Йөкмәтке һәм телмәр төҙөлөшө	**Грамоталылыҡ**	**Баһалау**
1. Яҙма эштең йөкмәткеһе тулыһынса темаға тура килһә,	Яҙма эштә 1 орфографик, йәки 1 пунктуацион, йәки 1	**«5»** билдәһе ҡуйыла

Копия. МБОУ СОШ №1 с. Чекмагуш

2. Фактик хата булмаһа, 3. Йөкмәтке эҙмә-эҙлекле бирелһә (план буйынса йәки планһыҙ), 4. Эш лексик яҡтан бай булыуы менән айырылып торһа, 5. Эш темаға һәм төп фекерҙе аңлатыу маҡсатына ярашлы стилдә яҙылһа, телмәре тасуири булһа, Иҫкәрмә. Бер генә телмәр хатаһы һәм бер генә йөкмәтке хатаһы булған яҙма эшкә «5» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	грамматик хата (тимәк,бөтәһе 1 генә хата) булһа,	
1.Эштең йөкмәткеһе, нигеҙҙә, темаға тура килһә (теманан ситкә китеү бик аҙ булһа), 2.Йөкмәтке, нигеҙҙә, дөрөҫ бирелһә,әммә эштә бик аҙ булһа ла, фактик хаталар осраЗа, 3.Төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклегендә тупаҫ булмаған етешһеҙлектәр генә булһа, -Яҙма эш, нигеҙҙә,синоним һүҙҙәргә һәм синонимик грамматик формаларға бай булһа, -Эш бер төрлө стилдә ябылыуы һәм тасуири булыуы менән айырылып торһа, Иҫкәрмә. Яҙма эштең телмәр хаталары өҫтөндә, йөкмәткеһендәге хаталар икенән дә артмаһа,уға «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә **2** орфографик һәм **2** пунктуацион хата, йәки **1** орфографик һәм **3** пунктуацион хата булһа, йәки бер орфографик хатаһы ла булмайынса, пунктуацион хаталары **4**-тән һәм грамматик хаталары **2**-нән артмаһа,	**«4»** билдәһе ҡуйыла
1.Яҙма эштә теманы ситкә китеүгә ҡараған етди хаталар булһа, 2.Төп фекер дөрөҫ аңлатылһа, әммә эштә фактик хаталар ебәрелгән булһа, -айырым өлөштәрендә төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа, -яҙма эш бер төрлөрәк типтағы синтаксик конструкцияларҙан торһа, һүҙлеге ярлы, һүҙҙәрҙе ҡулланыуға хаталар булһа, -эш тема һәм уны аңлатыу (асыу)талап иткән бер төрлө стилдә яҙылмаһа, Иҫкәрмә.Яҙма эштәге телмәр хаталары 5-тән, йөкмәткелеге хаталар 4-тән артмаған хәлдә лә, эшкә «**3**» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә **4** орфографик һәм **4** пунктуацион хата,йәки **3** орфографик һәм **5** пунктуацион хата, йәки **7** пунктуацион хата һәм орфографик хатаһыҙ булһа, шулар өҫтөнә **4** грамматик хата ебәрелһә,	**«3»** билдәһе ҡуйыла
1.Яҙма эш темаға тура килмәһә, -фактик хаталар күп булһа, -эштең бөтә өлөштәрендә фекер	Орфографик хаталары **7**-нән,пунктуацион хаталары **7**-нән ,грамматик хаталар ҙа **7**-нән	**«2»** билдәһе ҡуйыла

Копия. МБОУ СОШ №1 с.Чекмагуш

аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа,текст өлөштәре араһында бәйләнеш булмаһа,планға ярашһыҙ булһа, 1.Һүҙлегелеге ғәҙәттән тыш ярлы булһа,эш үҙ-ара бәйләнеше булмаған бер төрлө конструкциялы ҡыҫҡа һөйләмдәрҙән торһа һүҙҙәр ҡулланылышында ла хаталар осраһа, -эштә стилдең бер төрлөлөгөнә ирешелмәгән булһа, <u>Иҫкәрмә.</u>Яҙма эштәге телмәр хаталары 7-нән, йөкмәткеһендәге хаталар һаны 6-нан артмаған хәлдә лә, уға «2» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	артһа,	

7-се класс

Изложение яҙыу.

Айыу балаһы

Владивосток ҡалаһынан Сахалин утрауына йөк ташый торған “Альбатрос” тигән пароходта айыу балаһы йәшәй ине. Матростар уны Япон диңгеҙендәге бер утрауҙа бәләкәй генә көйөнсә һатып алғайнылар. Йыл үтеүгә, Мишка арыу уҡ ҙурайҙы. Караптарҙа эт, маймыл, тейен һәм башҡа йәнлектәр аҫрау – моряктарҙың борондан ҡалған йолаһы. Уның үҙенә күрә бер сәбәбе бар. Тәүлектәр буйына ҡоро ерҙең төҫөн дә күрмәйенсә, осһоҙ-ҡырыйһыҙ диңгеҙ өҫтөндә сайҡалыу үтә ялыҡтыра. Янында берәй хайуан заты йөрөһә, эс бошҡанда йыуаныс була.

Мишка үҙен иҫ киткес аҡыллы тота ине. Һинең күҙҙәреңә шул тиклем ялбарыулы итеп ҡарай, хатта аңғармаҫтан ғына һүҙ ҡушып ҡуйыр төҫлө. Үҙе кәмит күрһәтергә лә ғәләмәт оҫта. Ҡылана башлаһа, көлө-көлә эсеңде ҡатыу ала.

Причал буйлап эреле-ваҡлы суднолар теҙелешкән. Улар араһында “Альбатрос” та сайҡала. Уны ярға яҡын уҡ килтереп, тимер арҡан менән тарттырып бәйләп ҡуйғандар. Сығып йөрөү өсөн баҫма һалғандар. Ошо баҫманан пароходҡа кемдең дә булһа атлап менеүе була, ҡаршыһына йөнтәҫ айыу балаһы йүгереп сыға. Теге ҡурҡып артҡа сигенә. Бәләкәй булһа ла, ысын айыу бит! Ярай әле һаҡсы алыҫ түгел, араға килеп инә һала. Мишканы маҡтай, шәкәр ҡаптыра, ә ҡунаҡты көлә-көлә эскә үткәреп ебәрә. Бер көндө шулай төшкә ял ваҡыты ине. Матростар ярға төштөләр. Мишка ла арттарынан йүнәлде. Бына ул алпан-толпан баҫып һыу инергә йүнәлде. Шул мәлдә ҡайҙандыр ике эт килеп сыҡмаһынмы. Береһенән-береһе уҙҙырырға тырышып, Мишканы абалай башланылар. Ә айыу балаһы тегеләргә әйләнеп тә ҡарамай. Төкөрәм мин һеҙҙең ише өтөктәргә тигән ҡиәфәт менән атлауын белә.

Эттәр ғәрләнделәр булһа кәрәк. Кәүҙәгә ҙурырағы айыу балаһының янына килеп өрөргә кереште. Мишканың сабырлығы һынды, ахырыһы. Ҡапыл боролдо ла тегене, муйынынан эләктереп, ергә күтәреп һуҡты. Эт шыңшый-шыңшый бер аҙ тора алмай ятты.

Мишка уны тәрткөләп торғоҙҙо ла, ҡолағынан “етәкләп”, матростар эргәһенә килтерҙе. Үҙе күҙҙәрен тултырып ҡарай. “Ни эшләтергә бойораһығыҙ был йүнһеҙҙе?” – тип, гүйә, кәңәш һорай.

Матростар ҡул һелтәнеләр:

- Ҡуй, Мишка, ебәр һин уны, эт менән эт булма, - тинеләр.

Ул ҡарышманы, этте ысҡындырҙы ла артынан эре генә ҡарап ҡалды. Кемгә ҡул

Копия. МБОУ СОШ №1 с. Чекмагуш

күтәргәнендә аңланыңмы инде, йәнәһе. Теге эт тә, ҡойроғон ҡыҫып, тауыш-тынһыҙ ғына ситкә ташланды. Өрөү ҙә, абалау ҙа юҡ. Мишка кинәнеп һыу инергә тотондо. (Ә.Гәрәев.)

Инша яҙыу. Хеҙмәте барҙың-хөрмәте бар.

Контроль эштәрҙе баһалау системаһы.

Иншаларҙы һәм изложениеларҙы баһалау

Инша һәм изложениелар яҙҙырыу аша уҡыусыларҙың:

-теманы аса белеүе, тел сараларын инша йәки изложениеның темаһына һәм уларҙағы төп фекерҙе аңлатыу бурыстарына ярашлы айлай белеүе,

-яҙғанда,грамматик нормаларға һәм дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләренә таянып эш итеүе тикшерелә. Шуның өсөн иншаға ла,изложениеға ла һәр ваҡыт ике билдә ҡуйыла.Беренсе билдә менән уларҙың йөкмәткеһе һәм телмәр төҙөлөшө, икенсе билдә менән грамоталылыҡ кимәле баһалана.

Баһаларҙың төп критерийҙары		
Йөкмәтке һәм телмәр төҙөлөшө	**Грамоталылыҡ**	**Баһалау**
1. Яҙма эштең йөкмәткеһе тулыһынса темаға тура килһә, 2. Фактик хата булмаһа, 3. Йөкмәтке эҙмә-эҙлекле бирелһә (план буйынса йәки планһыҙ), 4. Эш лексик яҡтан бай булыуы менән айырылып торһа, 5. Эш темаға һәм төп фекерҙе аңлатыу маҡсатына ярашлы стилдә яҙылһа, телмәре тасуири булһа, <u>Иҫкәрмә.</u> Бер генә телмәр хатаһы һәм бер генә йөкмәтке хатаһы булған яҙма эшкә «5» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә 1 орфографик, йәки 1 пунктуацион, йәки 1 грамматик хата (тимәк,бөтәһе 1 генә хата) булһа,	**«5»** билдәһе ҡуйыла
1.Эштең йөкмәткеһе, нигеҙҙә, темаға тура килһә (теманан ситкә китеү бик аҙ булһа), 2.Йөкмәтке, нигеҙҙә, дөрөҫ бирелһә,әммә эштә бик аҙ булһа ла, фактик хаталар осраһа, 3.Төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклегендә тулаҫ булмаған етешһеҙлектәр генә булһа, -Яҙма эш, нигеҙҙә,синоним һүҙҙәргә һәм синонимик грамматик формаларға бай булһа, -Эш бер төрлө стилдә ябылыуы һәм тасуири булыу менән айырылып торһа, <u>Иҫкәрмә.</u> Яҙма эштең телмәр хаталары өҫтөндә, йөкмәткеһендәге хаталар икенән дә артмаһа,уға «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә **2** орфографик һәм **2** пунктуацион хата, йәки **1** орфографик һәм **3** пунктуацион хата булһа, йәки бер орфографик хатаһы ла булмайынса, пунктуацион хаталары **4**-тән һәм грамматик хаталары **2**-нән артмаһа,	**«4»** билдәһе ҡуйыла
1.Яҙма эштә теманы ситкә китеүгә ҡараған етди хаталар булһа,	Яҙма эштә **4** орфографик һәм **4** пунктуацион хата,йәки **3**	**«3»** билдәһе ҡуйыла

Копия. МБОУ СОШ №1 с. Чекмагуш

2.Төп фекер дөрөҫ аңлатылһа, әммә эштә фактик хаталар ебәрелгән булһа, -айырым өлөштәрендә төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа, -яҙма эш бер төрлөрәк типтағы синтаксик конструкцияларҙан торһа, һүҙлеге ярлы, һүҙҙәрҙе ҡулланыуға хаталар булһа, -эш тема һәм уны аңлатыу (асыу)талап иткән бер төрлө стилдә яҙылмаһа, Иҫкәрмә.Яҙма эштәге телмәр хаталары 5-тән, йөкмәткелеге хаталар 4-тән артмаған хәлдә лә, эшкә **«3»** билдәһе ҡуйырға мөмкин.	орфографик һәм **5** пунктуацион хата, йәки **7** пунктуацион хата һәм орфографик хатаһыҙ булһа, шулар өҫтөнә **4** грамматик хата ебәрелһә,	
1.Яҙма эш темаға тура килмәһә, -фактик хаталар күп булһа, -эштең бөтә өлөштәрендә фекер аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа,текст өлөштәре араһында бәйләнеш булмаһа,планға ярашһыҙ булһа, 1.Һүҙлегелеге ғәҙәттән тыш ярлы булһа,эш үҙ-ара бәйләнеше булмаған бер төрлө конструкциялы ҡыҫҡа һөйләмдәрҙән торһа һүҙҙәр ҡулланышында ла хаталар осраһа, -эштә стилдең бер төрлөлөгөнә ирешелмәгән булһа, Иҫкәрмә.Яҙма эштәге телмәр хаталары 7-нән, йөкмәткеһендәге хаталар һаны 6-нан артмаған хәлдә лә, уға «2» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Орфографик хаталары **7**-нән,пунктуацион хаталары **7**-нән ,грамматик хаталар ҙа **7**-нән артһа,	**«2»** билдәһе ҡуйыла

Копия. МБОУ СОШ №1 с.Чекмагуш

8-се класс

1. Инша. «Салауат – милли батырыбыҙ».
2. **Инша.** ”Саҡмағош – тыуған ерем.”

Мөмкинселектәре сикләнгән һәм башҡорт телен насар белгән уҡыусыларға контроль күсереп яҙыу өсөн текстар. (класс инша яҙғанда)

Исемдәрҙә – ил тарихы.

Бала тыуа – донъяға яңы кеше килә. Күп ата-әсә балаға исемде алдан уйлап, туғандары менән кәңәшләшеп ҡуша. Исем ҡушҡанда уның яңғырашына, мәғәнәле булыуына, русса-башҡортса әйтелешенә иғтибар итәләр. Бала исемен ғүмер буйы йөрөтә, исем кешенең бер сифатына әйләнә. Ҡыҙҙар исеменә ҡарағанда, малайҙарға исем ҡушыуҙа ҙур яуаплылыҡ ята, сөнки уларҙың исеме киләсәктә тағы ла бер-нисә кешенең исеменә әйләнә.

Һандуғас тауышы.

Беҙҙең өй артында муйыл ағастары бар. Ағайым уларҙы үҙе бәләкәй сағында ултыртҡан. Хәҙер улар ҙурайғандар, яҙ һайын ап-аҡ сәскә аталар. Көҙ көнө ҡап-ҡара емеш бирәләр.

Мине муйылдың сәскәһе лә, емеше лә ҡыҙыҡһындырмай, ә иртә таңда унын ботаҡтарына ҡунып һайраған һандуғастар ҡыҙыҡһындыра, көнөлдө үҙенә тарта.

Һеҙҙең һандуғас тауышын ишеткәнегеҙ бармы? Ниндәй өҙөп һайрай ул! Ниндәй матур сутылдай! Кистән башлай, таңға тиклем туҡтамай һайрай. Мин оҙаҡ-оҙаҡ уларҙы тыңлайым. Ҡайһы саҡта юрамал ҡурҡытҡан булам, ләкин улар минән ҡурҡмайҙар. Аҙ ғына туҡтап торған булалар ҙа икенсе ботаҡҡа күсәләр һәм тағы ла дәртләнеберәк һайрай башлайҙар.

Контроль эштәрҙе баһалау системаһы

Иншаларҙы һәм изложениеларҙы баһалау

Инша һәм изложениелар яҙҙырыу аша уҡыусыларҙың:

-теманы аса белеүе, тел сараларын инша йәки изложениеның темаһына һәм уларҙағы төп фекерҙе аңлатыу бурыстарына ярашлы айлай белеүе,

-яҙғанда,грамматик нормаларға һәм дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләренә таянып эш итеүе тикшерелә. Шунын өсөн иншаға ла,изложениеға ла һәр ваҡыт ике билдә ҡуйыла.Беренсе билдә менән уларҙың йөкмәткеһе һәм телмәр төҙөлөшө, икенсе билдә менән грамоталылыҡ кимәле баһалана.

Баһаларҙың төп критерийҙары		
Йөкмәтке һәм телмәр төҙөлөшө	**Грамоталылыҡ**	**Баһалау**
1. Яҙма эштең йөкмәткеһе тулыһынса темаға тура килһә, 2. Фактик хата булмаһа, 3. Йөкмәтке эҙмә-эҙлекле бирелһә (план буйынса йәки планһыҙ), 4. Эш лексик яҡтан бай булыуы менән айырылып торһа, 5. Эш темаға һәм төп фекерҙе аңлатыу маҡсатына ярашлы стилдә яҙылһа, телмәре тасуири булһа, <u>Иҫкәрмә.</u> Бер генә телмәр хатаһы һәм бер генә йөкмәтке хатаһы булған яҙма эшкә «5» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә 2 орфографик, йәки 1 пунктуацион, йәки 1 грамматик хата булһа,	**«5»** билдәһе ҡуйыла
1.Эштең йөкмәткеһе, нигеҙҙә, темаға тура килһә (теманан ситкә китеү бик аҙ булһа), 2.Йөкмәтке, нигеҙҙә, дөрөҫ бирелһә,әммә эштә бик аҙ булһа ла, фактик хаталар осраЗа, 3.Төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклегендә тупаҫ булмаған етешһеҙлектәр генә булһа, -Яҙма эш, нигеҙҙә,синоним һүҙҙәргә һәм синонимик грамматик формаларға бай булһа,	Яҙма эштә **2** орфографик һәм **2** пунктуацион хата, йәки **1** орфографик һәм **3** пунктуацион хата булһа, йәки бер орфографик хатаһы ла булмайынса, пунктуацион хаталары **4**-тән һәм грамматик хаталары **2**-нән артмаһа,	**«4»** билдәһе ҡуйыла

Копия. МБОУ СОШ №1 с.Чекмагуш

-Эш бер төрлө стилдә ябылыуы һәм тасуири булыу менән айырылып торһа, Иҫкәрмә. Яҙма эштең телмәр хаталары өҫтөндә, йөкмәткеһендәге хаталар икенән дә артмаһа,уға «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.		
1.Яҙма эштә теманы ситкә китеүгә ҡараған етди хаталар булһа, 2.Төп фекер дөрөҫ аңлатылһа, әммә эштә фактик хаталар ебәрелгән булһа, -айырым өлөштәрендә төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа, -яҙма эш бер төрлөрәк типтағы синтаксик конструкцияларҙан торһа, һүҙлеге ярлы, һүҙҙәрҙе ҡулланыуға хаталар булһа, -эш тема һәм уны аңлатыу (асыу)талап иткән бер төрлө стилдә яҙылмаһа, Иҫкәрмә.Яҙма эштәге телмәр хаталары 5-тән, йөкмәткелеге хаталар 4-тән артмаған хәлдә лә, эшкә **«3»** билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә **4** орфографик һәм **4** пунктуацион хата,йәки **3** орфографик һәм **5** пунктуацион хата, йәки **7** пунктуацион хата һәм орфографик хатаһыҙ булһа, шулар өҫтөнә **4** грамматик хата ебәрелһә,	**«3»** билдәһе ҡуйыла
1.Яҙма эш темаға тура килмәһә, -фактик хаталар күп булһа, -эштең бөтә өлөштәрендә фекер аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа,текст өлөштәре араһында бәйләнеш булмаһа,планға ярашһыҙ булһа, 1.Һүҙлегелеге ғәҙәттән тыш ярлы булһа,эш үҙ-ара бәйләнеше булмаған бер төрлө конструкциялы ҡыҫҡа һөйләмдәрҙән торһа һүҙҙәр ҡулланышында ла хаталар осраһа, -эштә стилдең бер төрлөлөгөнә ирешелмәгән булһа,	Орфографик хаталары **7**-нән,пунктуацион хаталары **7**-нән ,грамматик хаталар ҙа **7**-нән артһа,	**«2»** билдәһе ҡуйыла

Копия. МБОУ СОШ №1 с. Чекмагуш

9-сы класс

Яҙма эштәрҙең темалары.

1. “Тыуған илем» темаһына инша яҙыу.
2. “Ҡыҙыл паша” әҫәре буйынса инша яҙыу.
3. Изложение яҙыу.”Әхмәтзәки Вәлиди”.
4. Бөйөк Ватан һуғышында ҡатнашҡан шағирҙар ижады буйынса инша яҙыу.

Мөмкинселектәре сикләнгән уҡыусыларға
контроль күсереп яҙыу өсөн текстар.

Ноябрь-ҡыш ҡапҡаһы.

Ноябрь – көҙҙөң һуңғы айы. Боронғо римдарҙа ул «новембер» тип йөрөтөлгән.

Көҙҙөң ҡыҫҡа, күңелһеҙ йонсоу көндәре. Яҡтылыҡ бик әҙ. Таң һуң ата, ҡояш иртә байый. Ошондай көндәр тураһында «Таң менән эңер осраша», тиҙәр. Көн тыуыу менән тиерлек ҡараңғылыҡ баҫа. Төндәрен туңдыра. Көн буйына әле ҡар яуа, әле ямғыр һибәләй. Тәүлегенә һауа температураһы уртаса нулдән минус 5 градусҡа тиклем төшә. Был осорҙо «ҡыш алды» ла тиҙәр. Ҡыш алды республикабыҙҙа ун көндән дә ашмай.

Көҙҙөң һуңғы айы тәүлегенә 4 минутҡа ҡыҫҡара бара.

Халыҡса әйткәндә, ноябрь – ҡыш ҡапҡаһы, тәүге зыңҡылдаҡ боҙ айы, көҙ үтеп китмәгән, ә ҡыш уның үксәһенә баҫып килә.

5 ноябрҙә күбәләкләп ҡар яуһа, 22-һендә ҡыш киләсәк. 8-ендә йылытһа, ҡыш буйы емшетеп торасаҡ. 24-ендә көн ҡапыл йылытһа, йәй һуңлап киләсәк.

Үҫемлектәр ҙә музыка ярата.

Тикшеренеүҙәр күрһәтеүенсә, үҫемлектәр тауышты һәйбәт «ишетә», хатта үҙҙәре генә яратҡан музыкалары ла бар. Күберәк түбән тауыштар оҡшай икән уларға. Мәҫәлән, йылға сылтырауы, иңкеш беҙелдәүе, күк гөрһөлдәүе, диңгеҙ тулҡындары геүләүе... Уларҙың йырынан ләззәтләнгән үҫемлектәр шәберәк үҫеп китә.

Австралия баҡсасылары раҫлауынса, ағымлы көй-моңдар яңғырап торһа, банандың емаештәре ҙурыраҡ була. Иген бас музыкаһын тыңлаһа, ғәҙәттәгенән 4 тапҡырға яҡшыраҡ үҫә.

Үҫемлектәр киҫкен, сәрелдәк тауыштарҙы үҙһенмәй; ҡайһы бер наҙлыҡайҙараҙың, мәҫәлән, ҡәнәферҙең, бындай аяуһыҙлыҡҡа һаңғырауланып, шиңеүе һәм үлеүе мөмкин.

Улар музыканы нисек ҡабул итә һуң? Тауыш тулҡындары барлыҡ үҫемлек күҙәнәктәренә тәьҫир итә. Яҡында моң ишетелгәндә матдәләр алмашыныуы шәбәйә, хлорофилл ҡояш нурын күберәк йота. Тауыш тулҡыны тупраҡҡа йоғонто яһай. Был осраҡта ерҙәге бактериялар эшмәкәрлеге көсәйә, үҫемлек тамырҙары йылына.

Ҡыҙыҡ, үҫемлектәр, ҡолаҡтары булмаһа ла, кешенән яҡшы ишетә. Улар хатта беҙ һиҙмәгән иң нәҙек тауышты ла тоя.

(«Балалар энциклопедия»һынан)

Иншаларҙы һәм изложениеларҙы баһалау системаһы.

Инша һәм изложениелар яҙҙырыу аша уҡыусыларҙың:

- -теманы аса белеүе, тел сараларын инша йәки изложениеның темаһына һәм уларҙағы төп фекерҙе аңлатыу бурыстарына ярашлы айлай белеүе,
- -яҙғанда,грамматик нормаларға һәм дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләренә таянып эш итеүе тикшерелә. Шуның өсөн иншаға ла,изложениеға ла һәр ваҡыт ике билдә ҡуйыла. Беренсе билдә менән уларҙың йөкмәткеһе һәм телмәр төҙөлөшө, икенсе билдә менән грамоталылыҡ кимәле баһалана.

Баһаларҙың төп критерийҙары		
Йөкмәтке һәм телмәр төҙөлөшө	**Грамоталылыҡ**	**Баһалау**
1. Яҙма эштең йөкмәткеһе тулыһынса темаға тура килһә, 2. Фактик хата булмаһа,	Яҙма эштә 1 орфографик, йәки 1 пунктуацион, йәки 1 грамматик хата (тимәк,бөтәһе 1	**«5»** билдәһе ҡуйыла

Копия МБОУ СОШ №1 с. Чекмагуш

3. Йөкмәтке эҙмә-эҙлекле бирелһә (план буйынса йәки планһыҙ), 4. Эш лексик яҡтан бай булыуы менән айырылып торһа, 5. Эш темаға һәм төп фекерҙе аңлатыу маҡсатына ярашлы стилдә яҙылһа, телмәре тасуири булһа, Иҫкәрмә. Бер генә телмәр хатаһы һәм бер генә йөкмәтке хатаһы булған яҙма эшкә «5» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	генә хата) булһа,	
1.Эштең йөкмәткеһе, нигеҙҙә, темаға тура килһә (теманан ситкә китеү бик аҙ булһа), 2.Йөкмәтке, нигеҙҙә, дөрөҫ бирелһә,әммә эштә бик аҙ булһа ла, фактик хаталар осраЗа, 3.Төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклегендә тупаҫ булмаған етешһеҙлектәр генә булһа, -Яҙма эш, нигеҙҙә,синоним һүҙҙәргә һәм синонимик грамматик формаларға бай булһа, -Эш бер төрлө стилдә я6ылыуы һәм тасуири булыу менән айырылып торһа, Иҫкәрмә. Яҙма эштең телмәр хаталары өҫтөндә, йөкмәткеһендәге хаталар икенән дә артмаһа,уға «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә **2** орфографик һәм **2** пунктуацион хата, йәки **1** орфографик һәм **3** пунктуацион хата булһа, йәки бер орфографик хатаһы ла булмайынса, пунктуацион хаталары **4**-тән һәм грамматик хаталары **2**-нән артмаһа,	**«4»** билдәһе ҡуйыла
1.Яҙма эштә теманы ситкә китеүгә ҡараған етди хаталар булһа, 2.Төп фекер дөрөҫ аңлатылһа, әммә эштә фактик хаталар ебәрелгән булһа, -айырым өлөштәрендә төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа, -яҙма эш бер төрлөрәк типтағы синтаксик конструкцияларҙан торһа, һүҙлеге ярлы, һүҙҙәрҙе ҡулланыуға хаталар булһа, -эш тема һәм уны аңлатыу (асыу)талап иткән бер төрлө стилдә яҙылмаһа, Иҫкәрмә.Яҙма эштәге телмәр хаталары 5-тән, йөкмәткелеге хаталар 4-тән артмаған хәлдә лә, эшкә **«3»** билдәһе ҡуйырға мөмкин.	Яҙма эштә **4** орфографик һәм **4** пунктуацион хата,йәки **3** орфографик һәм **5** пунктуацион хата, йәки **7** пунктуацион хата һәм орфографик хатаһыҙ булһа, шулар өҫтөнә **4** грамматик хата ебәрелһә,	**«3»** билдәһе ҡуйыла
1.Яҙма эш темаға тура килмәһә, -фактик хаталар күп булһа, -эштең бөтә өлөштәрендә фекер аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге	Орфографик хаталары **7**-нән,пунктуацион хаталары **7**-нән ,грамматик хаталар ҙа **7**-нән артһа,	**«2»** билдәһе ҡуйыла

Копия. МБОУ СОШ №1 с. Чекмагуш

боҙолһа,текст өлөштәре араһында бәйләнеш булмаһа,планға ярашһыҙ булһа, 1.Һүҙлегелеге ғәҙәттән тыш ярлы булһа,эш үҙ-ара бәйләнеше булмаған бер төрлө конструкциялы ҡыҫҡа һөйләмдәрҙән торһа һүҙҙәр ҡулланышында ла хаталар осраһа, -эштә стилдең бер төрлөлөгөнә ирешелмәгән булһа, <u>Иҫкәрмә.</u>Яҙма эштәге телмәр хаталары 7-нән, йөкмәткеһендәге хаталар һаны 6-нан артмаған хәлдә лә, уға «2» билдәһе ҡуйырға мөмкин.		

Копия. МБОУ СОШ №1 с. Чекмагуш